

10. MÁRKUS
11. MÁRKUS
12. MÁRKUS
13. Jelmezes mulatság a jégen. Pesti Hírlap 1893/16. 5-6.

Döbör András

Dr. Batthyány Strattmann László herceg emlékezete

*A test világa a szem. Ha szemed ép,
egész tested világos. De ha a szemed
rossz, egész testedre sötétség borul.
Ha tehát a világosság, amely benned van,
sötétség, mekkora lesz maga a sötétség?*
(Máté evangéliuma 6, 22-23)

A Batthyány család neve közismert a magyar történelmet kedvelők és ismerők előtt. A család majd ezeréves történelme során sok nagy államférfit és hazafit adott Magyarországnak.

E név, Batthyány, összefonódott az országéval.

Ferenc bán Mohácsnál harcolt a török ellen, Boldizsár virágzó és fényes humanista udvarrá változtatta uradalmának központját, Németújvárt (ma: Güssing, Ausztria), József bíboros-prímás életét a török elleni harcnak, a filozófiának és a botanikának szentelte, Lajost, az első magyar felelős minisztérium elnökét pedig pár szóval lehetetlen is méltatni. De ki is volt Dr. Batthyány Strattmann László herceg?

Az általam mélyen tisztelt Dr. István Lajos szombathelyi orvosprofesszor tette fél nekem e kérdést, s őszintén bevallva fogalmam sem volt a szentként tisztelt herceg és orvos kilétéről. A könyvtárban sem lettem sokkal okosabb, sem orvosi, sem történelmi lexikonokban, enciklopédiákban, sem egyéb kiadványokban nem szerepelt neve, vagy csupán a szűk életrajzi adatait közölték. Most már engem is izgatni kezdett a herceg, akiről II. János Pál pápa 1988-as burgenlandi bejelentése óta már azt is tudjuk, hogy folyamatban van boldoggá avatása, s a pápa 1992. július 11-én azt nyilatkozta róla, hogy „az Isten és ember szeretetét hősies fokon gyakorolta földi életében.” Végül egyházi kiadványokban leltem bővebb adatokra.

Batthyány László 1870. október 28-án született Dunakilitin Batthyány József gróf (megh. 1897) és Batthyány Ludovika grófnő (megh. 1882) szülők nyolc felnevelt gyermeke közül hatodikként. Szülei mindkettlen a család ún. pinkafői ágából származnak, másodunokatestvérek. Apja főispán és országgyűlési képviselő volt. Kisgyermekkorát a boldog családi légkör jellemezte, de korán érte az első csapás. Szülei elváltak, apja elköltözött otthonról és újra megnősült. Ezt édesanyja nem tudta megemészteni soha és belebetegedett.

1876-ban a család Köpcsénybe (ma: Kittsee, Ausztria) költözött. 1879-ben kezdte tanulmányait a jezsuiták kalksburgi (Bécs melletti) kollégiumában. Rossz tanuló volt, magatartása problémás. Fő kiagyaloja lett a diákcsínyeknek, s megalapította a bolondozók egyletét, az Alltria klubot. 1882-ben meghalt édesanyja. László élete végéig szeretettel őrizte emlékét, s nagy szerepet játszott e tragédia későbbi pályaválasztásában.

1885-ben a kalocsai jezsuita gimnáziumba került, hogy magyar nyelven tanulhasson. Érdeklődése szerteágazó volt, tanult franciául, görögül, latinul, tagja volt a kollégium vonószenekarának s a szépirodalmi körnek. Tanulás helyett orvosi és gyógyszerészeti könyveket olvasott.

1889-ben végzősként végig sértette német nevelőjét, Müller Józsefet, aki nem örvendett nagy népszerűségnek a diákok között. Az érettségi előtt álló Batthyány Lászlót kicsapták az iskolából. Végeztül apja közbenjárására magántanulóként az ungvári gimnáziumban érettségizett jó eredménnyel 1890-ben.

Apja ellenezte az orvosi pályát, mivel neki szánta halála után a birtokok kezelését. Fél évig a bécsi gazdasági főiskolára járt, de ez nem az ő világa volt, ezért beiratkozott a bécsi egyetem bölcsészkarára, ahol kémiát, filozófiát és asztrológiát hallgatott. Hosszú távon ez sem érdekelt, megszakította tanulmányait, leszolgálta az önkéntes éveket a hadseregben, s mint tartalékos huszárhadnagy szerelt le. Hobbiként kezdett el foglalkozni a csillagászáttal, köpcsényi birtokán obszervatóriumot rendezett be, s a kastély déli erkélyén spektroszkópot állított fel. Továbbra is érdekelték a kémia, a filozófia, a pszichológia, a humán tudományok és a művészetek. Kant olvasása megzavarta addig erős hitét, de csak átmenetileg. Fiatalkori szerelmétől kislánya született, Aloyzia, akiről egész életében gondoskodott, de nem lett a szerelemből házasság, hiába bízta erre baráti köre.

1895-ben ismerkedett meg Vécsey doktortal, a bécsi orvosi egyetem jeles professzorával. Magánórákat vett tőle, s engedve rábeszélésének, a következő évben beiratkozott az orvosi egyetemre.

1897-ben rákban szenvedő apja a halálos ágyán áldását adta fia pályaválasztására. 1898. november 10-én a bécsi Fogadalmi templomban az oltárhoz vezette választottját, egész életében hűséges társát, Coreth Mária Terézia grófnőt.

1900. május 5-én tette le utolsó szigorlatát, és június 9-én doktorrá avatták. Feleségével köpcsényi birtokán telepedett le, s a kastély egyik földszinti szobájában orvosi rendelőt nyitott a környék parasztjai számára. Főleg fogat húzott, fájdalommentesen és ingyen. Július 3-án született meg első gyermeke, Ödön. Ettől kezdve felesége 1918-ig szinte minden évben gyermeket várt. Tizenegy gyermekükből, sajnos, csak tizenegy maradt életben. A grófnő édesanyai hivatásnak tekintette nagy családjá nevelését. A szülők arra törekedtek, hogy gyermekeikből istenfélő, becsületes embereket neveljenek. A gyerekek őszinte, bizalmas viszonyban voltak a megalapozott tekintélyű apával, aki mindig arról beszélgetett velük, ami őket érdekelt, izgatta. A nevelésben azonban szigorú volt, szóvátette a legkisebb hibákat is, s kiosztotta a büntetést, amit meg kellett köszönni. Az ügy ezzel le volt zárva, többet nem hánytorgatták fel.

A gyerekek rajongva szerették a „Papit”, s esténként gyakran a tornácra üldögélve együtt énekelték kedvenc magyar dalait. Batthyány László érdeklődött a zene iránt is, emlékezetből játszotta kedvenc operáinak melódiáit zongorán, szívesen furulyázott, ő harmóniumozott a kápolnában, s amikor cigányok érkeztek, kérte a cigánytól, hogy játszasson cimbalmán. Afféle ezermester volt, a technika minden ága érdekelte. Mindenhová magával vitte napmérő műszereit, két kastélyszobában laboratóriumot rendezett be, ahol metallurgiával (kohászat) és fényképészettel foglalkozott. Komplikáltabb betegeit lefotografálta, és e fotókkal illusztrálta azok kórtörténetét. Fiatalon mindig megjelent a birtokain tartott parasztlakodalmakon, s végigtáncolta azokat. Szerette a jó lovakat és az autókat. Ő képezte ki sofőrjeit, s Köpesényben egyfajta sofőriskolát működtetett, ahová ismerősei, sőt püspökök küldték sofőrjeiket tanulni.

1901-ben kórházat építtetett a templom mellett, kastélyától egy kilométerre. A kórház negyvenágyas, magas technikai színvonalú, megtalálható benne röntgenszoba, laboratórium, fertőtlenítő, konzíliumterem, szeptikus és aszeptikus (fetőzésmentes) műtő. A kórházon kívül külön épületben helyezte el a bonctermet, a ravatalozót és a halottaskamrát. Apácákat nyert meg ápolónak, s egy fiatal bécsi orvost, bizonyos Otto Fuchstot vett maga mellé. Fő segítőtje és asszisztense felesége, ahogy ő nevezi, Misl. Főképp környékbeli szegények keresték fel naponta nyolcvanan, százan, mivel semmiféle honoráriumot nem fogadott el, csupán emberszeretetből gyógyított. Naplójában írja, hogy „olyan üres az orvosnak az a nap, amelyen nem segíthet felebarátján.” E megfeszített munkatempó következtében 1906-ban egészségi állapota megromlott, emiatt fel kellett hagynia általános sebészeti tevékenységével, elhatározta, hogy szemesztre specializálja magát. Azonban nem hobbiból szemészkedett.

Dr. Batthyány László nemcsak európai hírvé szeméspecialistává vált, hanem nagy hírnévnek örvendett Észak-Amerikában is. Számos országból érkeztek hozzá szemészek tapasztalateserére, közös operálásra. Telefon-regiszterének lapjai európai és amerikai szakemberek címeit rejtik. Modern hazai és külföldi könyveket, folyóiratokat járatott, s újabb elméleti szaktudását azonnal alkalmazta a gyakorlatban. Felismerte és alkalmazta az orvostudomány fejlődésének pozitívumait. Volt röntgengépe, radiológiával is foglalkozott. Részt vett kongresszusokon és tudományos üléseken, gyakorlati eredményeit európai szaklapokban jelentette meg. A Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd rendes, intézőbizottsági tagjává választották, s hívták egyetemi katedrákra, de ezeket visszautasította, hogy betegeivel maradhasson. Tudományos ambíciói nem voltak, életét a gyógyításra tette fel. Orvosként minden vagyonát, s tehetségét a szegények és lelki elesettek megsegítésére áldozta. A felebaráti szeretet, a lelkek iránti buzgalom, és mai szóhasználatlalt a szociális érzékenység maradandó példáját adta. A műtőszialnál gyorsan és higgadtan dolgozott, közben kötetlen beszélgetéssel, kedves szavakkal vonta el betege figyelmét. Kórházában megkövetelte a tisztaságot és a sterilizálást. Gyógyult betegek elbocsájtásakor nem szerette a hálálkodást, annak örült, ha a beteg csak annyit mondott búcsúzóul, hogy „Az Isten fizesse meg, doktor úr”. Gyógyító munkájával párhuzamosan több alapítványt tett a magyar orvostudomány fejlődésének megsegítésére. A politikai életben való szerepléstől mereven elzárkózott. Visszautasította például az Országos Revíziós és Legitimista Párt felajánlott fővédnökségét, mint írta „... semmiféle párthoz nem tartozom, ilyennek tagja nem voltam és nem vagyok, politikával nem foglalkozom, hanem kizárólag orvosi hivatásomnak élek”. Nem érdekelték a címek és a rangok, bár társadalmi státuszát tekintve nem térhetett ki előlük, hiszen cs. és kir. kamarás volt, a fő-

Referátumok

rendiház tagja és örökös Vas megyei főispán. Díszmagyarban csak a főrendiház ünnepélyes ülésein jelent meg, egy öltönyt mindig addig hordott, míg el nem viselte, vagy egy szegény betegének neki nem ajándékozta. Visszahúzódozó, puritán egyéniség volt, sugárzott belőle a derű, a szeretet. Mélyen hitt Istenben, s küldetését a szegény betegek szolgálatában látta. Egyéniségéről mindent elárul az, hogy mikor 1915-ben nagybátyja halála után örökölte a hercegi címet és a Strattmann nevet, akkor az örökölt címer jelmondatát megváltoztatta. A ősi jelmondat így szólt: FIDELITATE ET FORTITUDINE (hűséggel és bátorsággal). Az új jelmondat pedig a FIDELITATE ET CARITATE (hűséggel és könyörületességgel) lett.

A herceg életének nagy részét Köpcsényben élte le, s ezért nagy dilemma elé került 1920-ban, mikor az igazságtalan békékötés miatt birtokainak központja Ausztriához került. Szívében azonban igazi hazaszeretet élt, s tudta, hogy neki Magyarországon a helye. Ezért 1921-ben 30 évre díjtalanul bérbeadta köpcsényi kórházát a burgenlandi tartománynak, csak azt kötötte ki, ha ott jár, legyen joga a betegeket kezelni, operálni. Családjával együtt Körmenden telepedett le, s várkastélyának egyik szárnyában megalapította második kórházát. Itt már első-sorban szembetegekkel foglalkozott. E kórházát még igényesebben rendezte be, mint a köpcsényit. S hogy milyen intenzitással dolgozott? Erről ő maga vall naplójában: „Körmenden 1920-ban 5605 beteg volt, aztán többnyire 3000 évente. Operációt Körmenden 1925 végéig 1010-et végeztem. Most még hiányoznak a köpcsényi évek. Egészségben véve csak hályogot 1700-at operálhattam! Isten áldja meg mindnyájukat...” A rászorulóknak azonban továbbra is húzott fogat, vezetett szülést, és bármilyen operációt vállalt. Azt vallotta, hogy beteg és orvos kapcsolata lélektől lélekig épül. Mivel gyógyultan távozó betegeinek lelki megerősítést is akart adni, ezért távozáskor mindenkinek az általa írt *Nyisd fel szemeidet és láss* című kis füzetecskét adta emlékébe.

1923. november 10-én ünnepelte a Batthyány házaspár ezüstlakodalmát. Ez alkalomból a pápa a betegek közt és a katolikus sajtó terén szerzett érdemeiért az Aranysarkantyús renddel és dicséző okirattal tüntette ki, melyet az ünnep délutánján a pápai nuncius adott át Körmenden. E kitüntetésnek akkor a világon összesen 22 birtokosa volt, s nagyon büszke volt rá. Schioppa nuncius körmendi látogatása után ekként tájékoztatta a pápát: „A magyarok azt tartják, hogy szent ember, és én biztosíthatom szentségedet, hogy valóban az is!”

A „szegények orvosa”, ahogy a nép hívta, gyakorlatilag minden erejét és idejét a gyógyításnak szentelte. Ameddig erővel bírta. Sajnos nem adatott neki hosszú élet. 1929. szeptemberében váratlanul rosszul lett, de mivel állapota heteken át javult, egészen november 7-ig operált. Sejtette, hogy mit hordoz magában, mégis úgy operált, mint máskor: nyugodtan, hideg fejjel és könnyedén. November 8-án Rómába indult, s két nap múlva, útközben, ágnak dőlt. Bécsben megállapították, hogy hólyagrákja van, és a Lőw-szanatóriumba utalták. November 27-én megoperálták, de eredményt nem hozott a műtét. Ezzel kezdődött 14 hónapos szenvedése. Voltak enyhülési hullámai, ilyenkor szakmai megbeszéléseket folytatott a sanatórium orvosával, akik sok esetben a tanácsát kérték. Boldoggá tette, hogy segíthet másokon, s ilyenkor megfélemedezett fájdalmairól. A halálra azonban jól felkészült, s azegyre nagyobb fájdalmak közt is megőrizte hitét. Átadta magát Isten akaratának, belenyugodott sorsába. 1931. január 12-én mély áhitattal vette fel az utolsó kenetet, megírta végrendeletét, és átadta a család vezetését László fiának. Végrendeletében így összegezte életét a „szegények orvosa”: *„Életem egyik fő feladatának tűztem ki, hogy orvosi működésemmel a szenvedő emberiségnek szolgálatot tegyek és ezáltal a jó Istennek tetsző dolgokat cselekedjem. Az Úr Isten kegyelméből évek hosszú során át*

na pról-na pra dolgoztam kórházban, tehetségemhez képest segítve beteg embertársaimon. E munkám volt forrása számtalan kegyelemnek és azon sok lelki örömmek, amely a magam és családom minden tagjának lelkében uralkodott. Azért, mint életemben mindig, e helyen is mély hálát adok a Teremtőnek, hogy az orvosi pályára hívott. Ha boldogok akartok lenni, tegyetek másokat boldoggá."

1931. január 22-én halt meg Bécsben. Temetési szertartását a körmendi kastély udvarántartották, ahová holttestét lovasszekéren hozták. Mikes püspök beszédében azt mondta róla, hogy inkább hozzá, mint érte kell imádkozni. Az udvar teljesen megtelt messzi vidékek és a környék zarándokaival. A Nemzeti Újság korabeli tudósítása szerint ezerre volt tehető a gyászolók száma. A küldöttségek és a személyesen megjelentek a társadalom szinte valamennyi körét képviselték. A ravatalt közel százötven koszorú borította, s több mint ötszáz részvétlávirat érkezett. Január 27-én vitték a holttestet Németújvárra, a családi kriptába. Útközben mindenütt iskolás gyerekek álltak sorfalat, élükön a falyak vezetőivel. Németújváron is sok gyászoló várta a nagy halottat, s üdvözlésére megszólaltatták az összes harangot. A gyászszertartás után a koporsót levitték a templom alatti sírboltba, s az oltár bal oldalán helyezték el fiatalon elhunyt fia, Ödön mellé.

Batthyány Strattmann László példakép, legalábbis kellene hogy legyen. Nem szavakkal, hanem tettekkel adott példát igaz emberségből, és maradandó értékeket adott az orvosi társadalomnak, a lényegtől eltávolodott egyházaknak, és a nemzetnek.

Szemmutét Körmenden 1923-ban

Irodalom

- ☐ A szegények orvosára emlékeztek. Kisalföld, Győr, 1995. október 31., 8.
- ☐ Batthyány brevárium. Szerk.: *Sumonyi Zoltán*. Bp., 1991.
- ☐ *Batthyány Strattmann László*: Napló, 1926. A bevezető tanulmányt írta dr. Kardos Klára, Kismarton, 1978.
- ☐ *Batthyány Strattmann László*: Tizenkét kórtörténet. Ford.: Kard Aladárné – dr. Nagy József. Bp., 1990.
- ☐ *Domonkos János*: A szegények orvosa. Szombathely, [é. n.]
- ☐ *Gróf Batthyány Zsigmond*: Őseim. Bp., 1992.
- ☐ Hatvanöt éve halt meg a szegények orvosa: Kisalföld. Győr, 1996. január 26., 8.
- ☐ Legendát suttnognak egymásnak a bátyák. Misztériumjáték dr. Batthyány Strattmann László életéről. Összeáll.: *Tibola Imre – Ungler Ilona*. Szombathely, 1987.
- ☐ *Tibola Imre*: Szent kilenced dr. Batthyány Strattmann László közbenjárásáért, Szombathely, 1988.
- ☐ Újszövetségi Szentírás. Bp., 1974.
- ☐ *Vermes Péter*: Szegények hercege – Dr. Batthyány Strattmann László. Bp., 1989.

Baráth Tibor

A magyar szabadkőművesség 1945 után

A fasizmus összeomlása után, a nagy veszteségek ellenére és a romok fölött, igen gyorsan megkezdődött a szabadkőműves élet újjászervezése. A náci megszállás alól felszabadult valamennyi országban visszavonták a páholyéletet betiltó rendeleteket, engedélyezték a szabadkőművesség szervezkedését. Angliában és Svédországban a háború alatt sem akadályozták a szabadkőművesek tevékenységét, akárcsak az Egyesült Államokban. (Utóbbi – összhangban a politikai-hatalmi viszonyokban bekövetkezett változásokkal – a korábrinál jóval nagyobb szerephez jutott a továbbiakban.)

A szabadkőműves mozgalom újrakezdése nem jelentette a régi élet egyszerű folytatását, számolniuk kellett a megváltozott viszonyokkal. A szabadkőművesség jellege, társadalmi háttere ugyan a régi maradt, de 1945 után új generációk léptek színre, amelyeket nem kötöttek múltbeli emlékek, a világot, a maguk feladatait már másként látták, s még a polgári rétegekhez tartozók sem féltetlenül a hagyományos, tehát részben szabadkőművel eszmevilágban kerestek támaszt.

Európa középső és keleti felén is megindult a szabadkőművesség újjászervezése. Az újrakezdés Magyarországon volt a legnehezebb, mert itt a koalíciós kormány nem néhány éves tilalmat oldott fel, hanem negyed százados illegálitás után nyitotta meg a páholyokat. Az 1945. április 14-i 259/922/1945. számú belügyminiszteri rendelet kimondta, hogy a szabadkőművesek ismét birtokba vehetik a páholyházat, az elkobzott szabadkőműves vagyont, berendezési tárgyakat, amennyiben azok még egyáltalában fellelhetők.